

▲ Lejssek šedý.

▲ Lejssek černohlavý. Obě fotografie Petr Lang.

Lejskové ve Slavkovském lese

Pavel Řepa, Muzeum Českého lesa Tachov

Čeď lejskovitých (*Muscicapidae*) je poměrně početnou skupinou pěvců s těžištěm výskytu v tropických oblastech. Ze 116 druhů čeďi žije v Evropě pouhých 6 druhů (Šťastný et al. 2011). V ČR se vyskytuje lejssek šedý (*Muscicapa striata*), lejssek černohlavý (*Ficedula hypoleuca*), lejssek bělokřký (*Ficedula albicollis*) a lejssek malý (*Ficedula parva*). Ve Slavkovském lese byly doposud zjištěny všechny z nich kromě lejska bělokřkého.

Lejscí jsou poměrně malí ptáci nepřesahující svou velikostí vrabce. Živí se převážně hmyzem, který často po zaměření z pozorovatelný, tzv. posedu, loví za letu. Hmyz však dovedou pronásledovat i na kmenech a větvích stromů nebo mezi listovím (Šťastný et al. 2006, Šťastný et al. 2011). Všechny naše druhy jsou více či méně vázány na listnaté nebo smíšené lesy. Hnízda si staví převážně v polodutinách nebo dutinách stromů. Svým zpěvem jsou poměrně nevýrazní, a tak mohou unikat pozornosti pozorovatele. Celkovou početností se lejscí na našem území řadí mezi druhy méně hojné. Jejich populační trend se v posledních desetiletích zdá být stabilní nebo mírně vzrůstající (web1).

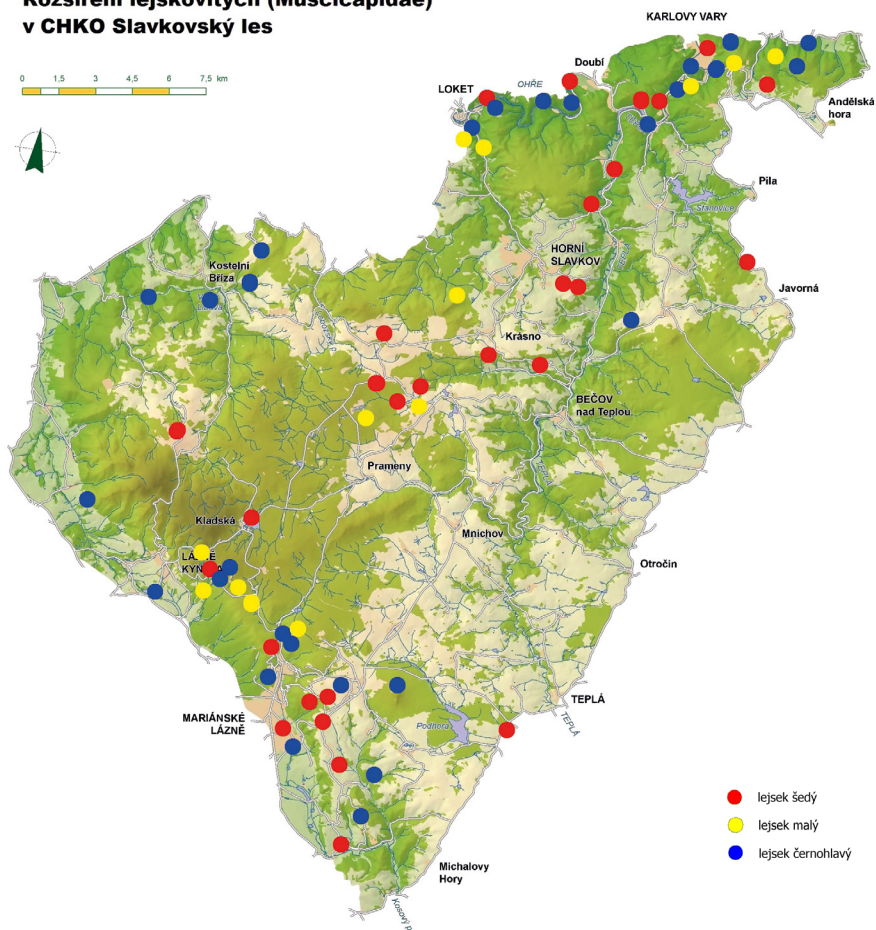
Znalosti o rozšíření lejsků ve Slavkovském lese byly až do roku 2000 dosti chudé, pocházely jen z nahodilých zjištění. Ucelenější představu o jejich rozšíření jsme získali až při kvantitativním

mapování hnízdicího ptactva celé CHKO v letech 2004–2007 (Řepa 2007). V dalších letech bylo výrazně zintenzivněno i zjišťování nových lokalit při běžné faunistické práci. Od roku 2007 je prováděn i pravidelný monitoring lejska malého (Řepa, nepublik. údaje). Díky těmto podkladům máme poměrně ucelenou představu o výskytu lejsků ve Slavkovském lese (mapa č. 1).

Lejssek šedý je druh nejméně vázaný na souvislý les. Preferuje světlé listnaté porosty, okraje lesů, parky, sady, zahrady nebo aleje. V ČR je z lejsků druhem nejpočetnějším (40 000–80 000 párů; Šťastný et al. 2006). V CHKO Slavkovský les pronikl na většinu území, kde v souladu se svou biotopovou preferencí osídluje okraje lesních celků, tedy ekotonová (přechodová) stanoviště, jak uvádí např. Šťastný et al. (2011). Rovněž obsazuje okraje lidských sídel, o čemž svědčí nejen jeho izolovaný výskyt na Kladské, ale také četná zjištění v jiných obcích CHKO (Stanoviště, Zádub, Krásný Jez, Ležnice). Na druhou stranu nebyl zjištěn v rozsáhlých smrkových lesích centrální části CHKO. Obdobně nebyl zjištěn v lesních monokulturách na severních a jihozápadních svazích Slavkovského lesa směrem do Sokolovské a Chebské pánve. Chyběl také v hadcových borech v EVL Upolínová louka - Křížky a EVL Rausenbašská lada, ale i v dalších větších lesních

Rozšíření lejskovitých (Muscicapidae) v CHKO Slavkovský les

0 1,5 3 4,5 6 7,5 km

▲ Lejssek černohlavý. Přehledná mapka CHKO Slavkovský les s vyznačením lokalit, kde byli lejskové zjištěni v hnízdním období.

celcích s převahou borovice. Druh nebyl zjišťován ani v rozsáhlých oblastech luk a polí, především na Tepelsku v jihovýchodní části CHKO, v lučních celcích mezi Čistou a Kostelní Břízou, mezi bývalou Žitnou a Studánkou nebo v polním celku v okolí Stanovické přehradní nádrže.

Lejssek černohlavý je hojnější zejména v severních partiích republiky (v ČR 12 000–24 000 párů). Obsazuje staré listnaté a smíšené lesy ale i parky, zahrady a okraje vod s listnatými stromy

(Šťastný et al. 2006). V CHKO Slavkovský les se vyskytuje obdobně často jako lejssek šedý. Obsazuje zde však především souvislé lesy s preferencí listnáčů, zejména s bukovými porosty. Vzácněji ho zde zastihneme také ve velkých parcích (Lázně Kynžvart, Mariánské Lázně, Karlovy Vary). Poměrně početně byl recentně zjištěn ve fragmentech listnatých porostů na okrajích rybníků v okolí Lázně Kynžvart (až 4 samci na 10 ha; P. Jaška, úst. údaj). Ojedinelé v CHKO obsazuje stromořadí

▲ Lejsek malý. Foto Petr Lang.

podél cest v otevřené krajině (Vysočany u Milhostova, Milíkov, Rudolec). Zajímavý je také výskyt v zahradě ve vsi Kamenice, která je z větší části sevřená lesem a má bohatou stromovou zeleň in intravilánu. Ve smrkových porostech byl zjištěn jen ojediněle na prosvětlených místech a okrajích lesa s alespoň dílčí přítomností listnáčů. Výskyt lejska černohlavého v CHKO zcela odpovídá jeho biotopovým preferencím a je soustředěn zejména do fragmentů listnatých lesů v jižní a severovýchodní části CHKO.

Lejsek malý je z našich čtyř druhů lejsků nejméně početný, v ČR je rozšířen spíše ostrůvkovitě (1 200–2 400 párů). Preferuje především bukové lesy, méně často ho zastihneme v lesích smíšených anebo v doubravách (Šťastný et al. 2006). V CHKO Slavkovský les je jeho výskyt zcela omezen na větší fragmenty starých bučin (Srážný vrch u Lokte, Bukový vrch u Šemnice, PR Holina u Lázní Kynžvart a PR Žižkův vrch u Mariánských Lázní). Zcela ojediněle byli zpívající samci slyšeni i v drobných fragmentech listnáčů v jehličnatých monokulturách na Malém Špičáku u Krásna a na dvou místech v okolí Tokaniště u Nové Vsi. Od roku 2007 probíhá u tohoto druhu soustavné mapování v PR Holina a v údolí Supího potoka u Lokte nad Ohří. Při monitoringu se osvědčila metodika provokace samců za pomoci nahrávky hlasu. Při místních průzkumech se totiž samci bez provokace hlasem spontánně ozývali jen při 12 z celkových 69 zjištěných pozorování. Populace na sledovaných lokalitách se zdála být v sedmi sledovaných letech stabilní. Na Holině se místní

populace pohybuje zřejmě kolem 6–7 samců, v údolí Supího potoka je populace příbližně poloviční.

Přes pozitivní trendy vývoje rozšíření i početnosti jsou lejskové předmětem zájmu ochrany přírody. Lejsek malý je druhem zvláště chráněným, zařazeným v kategorii silně ohrožený. Je tím zohledněna jeho vzácnost v ČR a také skutečnost, že v západní Evropě je jeho stav kritický. Lejsek šedý je rovněž druhem zvláště chráněným, i když je zařazen do nejnižší kategorie zvláštní zákonné ochrany – ohrožený. Předmětem zájmu ochrany přírody jsou však mnohde i další dva, dosud jen obecně chráněné druhy. Je třeba si uvědomit, že celostátní populace v desítkách tisíc párů signalizuje druhy nepočtené, až vzácné. Vždyť úplně nejběžnější druhy dosahují na našem území početnosti několika milionů párů (viz např. článek o pěnkavě obecné v tomto čísle Arniky). Druhy početné v naší krajině dosahují zpravidla stovek tisíc párů (např. šoupálek dlouhoprstý). Ohrožení, respektive ochranný význam lejsků spočívá především v tom, že jsou vázání svým hnízděním na staré stromy s polodutinami nebo dutinami v listnatých nebo smíšených lesích. Tato stanoviště jsou v dnes silně pozměněné krajině s převahou smrkových monokultur a širých polních lánů s absencí starých stromů skutečnou vzácností. Úzká vazba na hmyz navíc činí lejsky poměrně zranitelné z hlediska užívání chemikálií v lesnictví ale i v zemědělství. Přestože tedy lejsci nepatří s výjimkou lejska malého k nejvzácnějším druhům v naší krajině, jejich přítomnost na konkrétních lokalitách o něčem vypovídá a bezesporu je důvodem k alespoň malé ornitologické ale i ochranné radosti. ■

Literatura

- Řepa P. (2007): Kvantitativní mapování hnízdicího ptactva CHKO Slavkovský les. – *Sluka* 4: 31–37.
- Šťastný K., Bejček V. et Hudec K. (2006): Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003. – Aventinum, Praha, 463 pp.
- Šťastný K., Hudec K., Albrecht T., Bejček, V., Bureš S., Cepák J., Čapek M. et al. (2011): Fauna ČR Ptáci 3/I. – Academia Praha, 643 pp.
- web1: http://jpsp.birds.cz/vysledky.php?ref_from=public_left_menu